

OLASZ SÁNDOR

A létezés túloldala

TÉZISEK A HETVENÉVES SIMAI MIHÁLY ÚJABB VERSEINEK ÉRTELMEZÉSÉHEZ

Sokáig azt hittük, a kortárs irodalomban egyre kevesebb azoknak a műveknek a száma, melyekben a végső kérdések (élet–halál) a léttel való számvetést meghatározó alaptényként, ilyen tartalmú gondolati-érzelmi alapélményként vannak jelen. Úgy tűnt, még kevesebb azoknak a műveknek a száma, melyek a léttel és nem-léttel való szembesülés erőfeszítését és atmoszféráját sugallják. Simai Mihály az utóbbi másfél évtizedben – némi föllengzéssel szólva – jelentős „ontológiai”, „metafizikai”, „transzcendens” lírát művel. Ennek a metafizikai érdeklődésnek a jelei már a *Fényörvények* kötetben (1997) fölbukkantak. A szemléleti és poétikai váltás a 2003-as *jel/ölhetetlen jel/ölhetőben* és a most megjelent *Az eltévedt világítótoronyban* ért be igazán.

A létben „önmagát kereső lélek” ebben a két kötetben három domináns szerepet, magatartást alakított ki. A versek ezek változatai, modulációi, egymásba játszásai. Az első költői magatartás a mámoros életigenléssel és életteljességgel próbálja legyőzni a semmit, a totális ürességet. Nagybetűs Élet- és Szépségkultusz ez. A mindkét kötetben olvasható *Valaki mindent elszeret* szinte mámoros szárnyalással, halmozásokon, gondolatritmuson lendülve tesz hitet az élet szépségéről és fenyegetettségéről. Egyik új versében is ezért idézi Hamvas Bélát: „Az élet nem hatvan, hetven, nyolcvan év, hanem örök létezés, és nem úgy kell élni, hogy az ember a végén megsemmisül, hanem úgy, hogy még ha akarna, se tudna megsemmisülni.” A másik csoportja a verseknek a múltunkba süllyedt, tudatunktól elfeledett világba, a gyermek- és ifjúkor védettségébe lép át, az édesanya, a „helyettes szent szűz” alakját idézi. (*karácsony szombatján, Medgyesegyháza, Ketten meseegyháziak, Gyulai tabló*) Hol van, hova lett, ami eltűnt, ami elmúlt? A költészet örök toposza ez. Az *Ubi sunt?* kérdése mindig a mulandóságot, következképpen kissé a hiábavalóságot jeleníti meg. Hiszen a válasz kimondatlanul is az, hogy eltűnt, elpusztult, nincs és nem is lesz soha. A harmadik körbe olyan versek tartoznak, melyek szerzője mintha már megismerte volna a megismerhetetlent, megélte volna a megélhetetlent. Mintha átbukott volna a létezés túloldalára. Megrendítő verse, a *legeslegvégül* tanúskodik erről:

*lesöpröm magamról a havat
lesöpröm magamról a kabátot az inget
lesöpröm magamról a húst lesöpröm
vörös szikráit a vérnek le-
söpröm magamról a csontot is
mind mind a fehér mézfelhőket
lesöpröm magamról az emlékeket*

le a szépséget le az ocsmány-
ságot az iszonyt a bűnt, a gyönyört
lesöpröm magamról teljes magamat
– s legeslegvégül a megmaradt
ezüst rezgést
e ronthatatlan szálat
föjlajánlom az asztrál szél fuvalmának
Uram hogy végre megtaláljalak

Isten felé tartó út volna ez? Ha a mögöttünk álló évszázad irodalmára vetünk pillantást, látjuk, a nagy művek vagy az Istennel való birkózásból vagy az Istenhiány döbbenetéből építkeznek. Isten léte vagy hiánya, az irgalomvárás vagy a kegyelemből kirekesztettség, úgy tűnik, Simai Mihályra is súlyos terhet ró. Túl mindenben (hangokon, csöndeken, „szenvedésdúlta földeken”, éjeken, kéjeken, „rejtelemfényű bérceken”, színeken, kínokon, könnyeken, „túl a túlon és / túl az innen / túl a semmivé / foszló mindenben „) vajon hív-e, vár-e valaki? Ez az a pont, ahol hívó, nem hívó valamit érteni szeretne a világból. Hiszen a mindenség keletkezéséről, sorsáról elfogadható feltételezést nem ismerünk. Legföljebb egy mindent tervező-elrendező intellektus létét, mely katekizálható tételekkel megközelíthetetlen. A *talányok tornya* című vers ezeket a végső titkokat faggatja makacs kérdéseivel. Tanulságos Simai Mihály verseit úgy is olvasni, hogy ez a tájékozódás miként alakítja át a versek képanyagát. Tejút, végtelen, „galaxis-méhrajok”, „egyetemes örvény” kozmikus képei mindig valami túlíval kötnek össze bennünket.

A *vér és hó* című versben szerepel a *kapaszkodom* szó, melynek sokféle értelme lehet. Most kettővel elégedjünk meg. Simai Mihály újabb versei a személyiség osztódásának, széthullásának idején is a fogózkodat keresik. A keresztény jelképek mellett a keleti filozófiák létértelmezése is kapaszkodó. (A jelenség nem új, minthogy a magyar irodalom két háború közötti útkeresése, Szabó Lőrinc, Weöres, Hamvas, Várkonyi, sőt a buddhista regényt író Tamási Áron szellemi útbejárása előzményként tartható számon.) A materiáliston, a mindennapokba zárt ember egyediségén túl fölfedezni a szellemit, az egyetemet, Hamvással szólva a „kis én” helyett a „nagy ént”, az élet helyett a létezést – ez a szándék vezeti Simai Mihályt is.

Az olvasók nagyobb része bizonyára úgy tekint ezekre a versekre, mint egy önmagán, saját kétségbeesett helyzetén fölülemelkedő lélek megnyilatkozásaira. Ám nem lehet kizárólag az eredményt, a nyugalmat érzékelni az odavezető út szenvedései nélkül. A pánik, a félelem nélkül aligha érzékelhető a megteremtett harmónia. Mi ad erőt neki, hogy teljesen ne rendüljön meg? Ha megrendül, azonnal érvényét veszti a szó. Márpedig ezek a versek éppen annak a tudatára támaszkodnak (itt a második kapaszkodó), hogy gazdag, sokjelentésű szavakkal mégis csak megnevezhető a megnevezhetetlen. Egy nagy lírai tradíció továbbélésének vagyunk tanúi. Ez a hagyomány indul a romantikával, s folytatódik a 20. században olyanokkal, mint József Attila („egy kit a szó néven szólít”), Weöres Sándor („fogd el a lélek árján fénylő forró igéket”) Pilinszky János (az *Apokrif* tanúsága szerint tudja „nevét az árvaságnak”) vagy Nagy László („íme testet ölthet az ige”). A „jelölhetetlen” „jelölhetővé” tétele gyötrelmes folyamat, mert éppen nem az egyértelműséggel, „a könnyen mondhatóval” jár együtt. Hiszen a nagy dolgokhoz, a mindenséghez hasonlóan „a belső végtelen” is „jelölhetetlen és megfoghatatlan” (*meditáció*), s ritka pillanat, amikor „már-

már megszólalt a kimondhatatlan” (*Februári virágének*). „Valaki mindent elszólít, / amit a szavam megszólít” – írja a *Valaki mindent elszeretben*. Jelölés és jelölhetetlenség dilemmája, ellentéte azonban nem a nyelvbe vetett bizalom megingásához vezet. Simai Mihály rendületlenül folytat egy, akár „nyugatosnak” is nevezhető hagyományt, amelybe természetesen újabb hangzások is vegyülnek. A játékra és groteszkre a legújabb kötet nyitó, *beavatás* című verse is példa lehet: „Isten üzenetrögzítője / a teremtés / egy-egy világév-pillanatra bekapcsol és / kijelzi a jel/ölhetetlent”.

Az eltévedt világítótorony mély- és sokértelmű vers- és kötet cím. „vad szigettengeren még szétkiáltja fényét / az eltévedt világítótorony”. Az irodalom, a kultúra megváltozott helyzetére éppúgy vonatkozhat, mint a humánnum utolsó jelzéseire. Vagy talán mi ringatjuk magunkat abban a tévhitben, hogy változatlanul nagy, kultúrateremtő világban élünk. Meglehet, jóféle 21. századi „donquijotizmus” ez is.

Márai Sándor írja: vannak „pillanatok, mikor olyan csend lesz – bennünk és körülötünk – hogy a világ szerkezetének titkos ketyegését véljük hallani”. A versírás és -olvasás pillanatai is ilyenek. Ezért kell – nagy igazság van ebben, Miska! – hogy „a Létnek álma” „verssel, zenével, fénnel, / szerelemmel megszenteltessék.” (*Mióta tested lett a Fény*) Ám ehhez – *visszafordító ráolvasás* című versed idézve – az is szükséges, hogy legföljebb csak ugrasd a Szent-Mihály-lovat. Isten éltsen!

S M S S M - nek

M S Mester festményét, a világ egyik csodáját küldöm Neked Mikály, a vizitációt. Mária és Erzsébet találkozását. Ott fénylik köröttük az aranyfüst sora; Bizánc titkos üzenete. Szókatlan, hogy egy festő írjon költőnek, de úgy ahogy Te látod a szívet a Mindenszaj Thapuja előtt, nekem a "magasabb valóságok Mesterének" ugyanígy tudnom kell a szép szavakat. Nekem gyöngyöim az eszünk, leányaink nevei: Mária, Erzsébet. Aki bendőjével Krisztus arcát letörölte: Veronika. Ma megfestük a "bíborítottú hajnalmadarat", köszöntöttük Naposunkat, a Nagy Öreget Attilával, Andrással, Tuvéval. Közben látkalok Téged a fűszálok harmatos gyöngyei közt ücsörögni, Te fohászu arkangyal szőbirtokos: pipádból csepeged a szőkanálakat. Mígötled a nád, miből tollat faragsz, én pedig festem az égre felhő-pamataimat. Közben az aranytó búzamező pipacsai között jutalomként a korán kelésért megtaláltam szíveimhez szőlo' szavaimat: tük, hid, örök, úr, zene, sző, jel, öl, amsz, hasít, zengés, xia, coönd, vig, hó, ej, vés, csillag, Tölcu. Földi hívószóink ellenük hozzátartozunk, hozzátartunk. Theodoric virágom, az estike illatával itatom soraim.

"No fii, fogd be a csikókat,
kerchedy fel."

Nagyzelecsés, Flomokhádi Művésztelep
2005. június 28.

Öld. barátod
Patacsi Feri